

LEKA LÄRA LEVA

*En studie i inomhusmiljöns betydelse för små barns lek och lärande i
förskolan*

Ansvarig institution: Institutionen för pedagogik, psykologi
och idrottsvetenskap

Författare

Anne-Marie Almheden

Handledare: Per-Eric Nilsson

Kurs: GO 2963

År och termin: 2012 Vårterminen

SAMMANFATTNING

Anne-Marie Almheden

Leka Lära Leva

En undersökning om inomhusmiljöns betydelse för 1-6åriga barns lek och lärande i förskolan.

Playing Learning Living

An examination of how important the indoor environment is, for 1-6 year old children's play and learning in preschool.

Antal sidor: 38

Syftet med denna studie var att undersöka hur viktig inomhusmiljön är, för 1-6 åriga barns lek och lärande i förskolan. Jag har utgått från frågeställningen hur inomhusmiljön bäst formas för att skapa lärande lek. Jag har valt att intervjua förskollärare och en pedagogista, samt observerat inomhusmiljön på olika förskoleavdelningar.

Den objektiva miljön i kombination med de ekonomiska förutsättningarna ger begränsningar och möjligheter för pedagogerna. Dessa faktorer påverkar vad man kan göra med miljön och även vad barnen har möjligheter till vad det gäller material. Tillsammans skapas en subjektiv, föränderlig inomhusmiljö där alla behov ska tillgodoses. Denna inomhusmiljö påstås vara lika viktig för barnens utveckling och lärande, som pedagogerna själva.

Vidare visade min studie tydligt behovet av samverkan mellan olika avdelningar och olika förskolor. Såväl barn som förskollärare och föräldrar måste få en chans till delaktighet i utformningen av inomhusmiljön, dessutom måste det alltid finnas flexibilitet att ändra och möblera om.

Nyckelord: Inomhusmiljö, lärande, lek, utveckling, flexibilitet

Innehåll

1. Inledning	5
1.1. Syfte och frågeställningar	6
1.1.2. Viktiga begrepp	6
2. Teoretiskt ramverk och tidigare forskning	7
2.1. Utmanande miljöer	7
2.1.2. Konstruktionen av inomhusmiljön på förskolan	9
2.1.3. Miljöns betydelse för leken och lärandet	11
3. Metod	14
3.1. Intervjuer	14
3.1.2. Observationer	15
3.1.3. Urval	16
3.1.4. Genomförande	17
3.2. Bearbetning och analys	17
3.2.1. Utförande av observationerna	18
3.2.2. Trovärdighet och äkthet	18
3.2.3. Etiskt ställningstagande	18
3.2.4. Metodkritik	19
4. Resultat och analys	20
4.1. Bakgrundsfakta	20
4.2. Lek och lärande i olika åldersgrupper	20
4.3. Att skapa en trygg miljö	21
4.4. Iaktta och observera barnen	22
4.5. Möbler i barnhöjd	22
4.6. Rum i rummet	23
4.7. Ekonomi	24
4.8. En inbjudande och intressant miljö	24
4.9. Analys: Material som får barnen att tänka	25
4.9.1. Kommunikation och delaktighet	26
4.9.2. En stimulerande miljö	27

4.9.3. Objektiv miljö =Konstant miljö	27
4.9.4. Subjektiv miljö=Skapad miljö	28
4.9.5. Färger och mönster som påverkar barnens humör	28
4.9.6 Inredning som hjälper/stör barn i sin kreativitet och utveckling	29
5 Diskussion	30
5.1. Mångsidig miljö	31
5.1.2. Inredning och färgsättning	30
5.1.3. Pedagogernas utmaning – utformningen av en stimulerande inomhusmiljö	31
5.1.4. Pedagogernas samarbete	32
5.2. Slutsatser och sammanfattning – hur ska förskolans inomhusmiljö bäst utformas	33
5.2.1. Vikten av kommunikation och delaktighet	34
5.2.2. Dokumentation som en del av inomhusmiljön	35
5.2.3. Inomhusmiljön som hinder eller möjlighet för barns lärande och utveckling	35
5.2.4. Slutsats och frågor inför framtiden	36
Referenslista	38

Bilagor

Bilaga 1: Telefonsamtal och intervjufrågor

Bilaga 2: Observationsschema till inomhusmiljön

1. INLEDNING

Lusten att lära finns redan hos det lilla barnet (Skolverket 2005). Det finns litet forskningsmaterial om inomhusmiljöerna i förskolan och hur dessa påverkar barns lekande och lärande. Därför har jag valt att undersöka detta ämne, med fokus på barn 1-6 år i förskolan.

Ämnet är intressant för mig, därför att vi har en pedagogista på min förskola som har förespråkat detta under flera år. Pedagogistan är en relativt ny yrkesroll och förskolans nya verktyg för att stötta personalen i det pedagogiska utvecklingsarbetet. Vår pedagogista anser att när man kommer in på en småbarnsavdelning 1-2 år, ska miljön och materialet påvisa vilken åldersgrupp som vistas i de lokalerna. När barnen flyttar till 3-årsavdelningen ska materialet och miljön vara utmanande just för denna åldersgrupp. Detta fortsätter på samma sätt tills barnen slutar på förskolan som 6-åringar. Pedagogistan på min förskola har kämpat med en förändring av detta under många år, men ingenting händer. Hon anser att det finns snarlikt material från 1-årsavdelningen till 5-årsavdelningen. Hon vill att detta förändras, så att barnen känner en utmaning att byta avdelning var det gäller material och miljö. Alla avdelningar ska inte vara lika. Nu när jag börjat intressera mig för detta förstår jag vad hon menar och ser inomhusmiljöerna med andra ögon. Verksamheten i förskolan där jag jobbar består av ett otal olika miljöer, då tänker jag framförallt på den miljö som barnen möter inomhus. Det är främst här barnen leker och denna miljö är viktig, då barnen utforskar och lär genom lek. Jag vill ta reda på hur stor betydelse innemiljön och dess utformning har för barnens lärande.

Åberg & Lenz Taguchi skriver i boken *Lyssnandets pedagogik* (2005) att innemiljön i förskolan sänder ut signaler om vad barnen har möjlighet att göra och vilken syn pedagogerna har på vad barnen kan göra. Innemiljön sänder också ut signaler om vad barnen inte kan göra. Beroende på vilket material som finns, hur det är placerat och vilka möbler som finns, får barnen en uppfattning om vad de får och inte får lov att göra.

Enligt Utbildningsdepartementet är förskolans viktigaste uppgift är att förvalta och stimulera barnens lust och nyfikenhet att lära (läroplan förskolan Lpfö98, 1998:5). I Lpfö98 står det som riktlinje att miljön ska vara trygg, inbjudande och innehållsrik samt stimulera och inspirera barns

vilja att utforska och lära om omvärlden. Det har vi som pedagoger skyldighet att följa. Jag undrar hur detta arbete uppnås på bästa sätt. Jag ställer frågan hur en förskola bäst ska inredas, för att stimulera barn i olika åldrar och utvecklingsfaser. Vart går skillnaden mellan en utmanande och en skrämmande miljö? Hur kan man inreda för att stimulera lärande utan att barnen tänker på det, och så att det inte liknar en skolmiljö?

Jag är också nyfiken på färgsättningar, olika möbler och leksaker och undrar hur dessa kan främja barnens trygghet, trivsel och lärande. Med hjälp av intervjuer, studiebesök på olika förskolor, artiklar, forskning, vetenskapliga artiklar och doktorsavhandlingar vill jag undersöka och synliggöra hur viktig är innemiljön är för små barns lärande.

1.1. Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka vilken betydelse utformningen av innemiljön har för barn i åldern 1-6 år på förskolan. Syftet är också att undersöka vilken inredning som stimulerar till lek och lärande, samt vad som kan verka hämmande/ störande för barnens utveckling och lärande på förskolan.

Mina frågeställningar är följande:

1. I vilken mån påverkas barn av sin innemiljö på förskolan?
2. Vilken inredning (möblering, färgsättning, utsmyckning) hjälper barn att utveckla sin fantasi och kreativitet? Hur balanseras inredningen, så att den verkar stimulerande men inte störande för förskolebarnen?
3. Vilka olika färger och mönster påverkar barnens humör negativt/positivt?

1.1.2. Viktiga begrepp

I texten upprepas begreppet pedagoger och då avser jag barnskötare och förskollärare som arbetar i förskolan.

Examensarbetets viktiga begrepp kommer att förklaras i det sammanhang där de återfinns, då jag anser att det gör lättare för läsaren att få begreppen förklarade i sitt sammanhang.

2 TEORETISKT RAMVERK OCH TIDIGARE FORSKNING

Det finns tidigare forskning som åskådliggör olika meningar när det handlar om utmanande miljöer i förskolan. För att få en insikt för vilka kapaciteter miljön gör för att främja barns utveckling och lärande, är det angeläget att tolka både teorier och forskning för att få en uppfattning om helheten i miljöns betydelse. I kommande avsnitt presenteras relevant teori och forskning hur viktig innemiljön är för små barn i förskolan.

2.1 Utmanande miljöer

Pramling Samuelsson & Sheridan menar i boken *Lärandets grogrund* (1999) att för att barnen skall kunna klargöra sina olika kompetenser till exempelvis grov- och finmotorik, språkförmågor och konstnärliga förmågor skall innemiljön erbjuda olika aktiviteter, material och vara föränderlig. Hur innemiljön är skapad avgör till stor del vilka kompetenser barnen kan utveckla och utnyttja.

I den reviderade läroplanen för förskolan, som gäller från och med 1 juli 2011, är funderingar kring miljön desamma som i den angående läroplanen. Miljön ska vara trygg och utmanande, öppen, innehållsrik och lockande för barnen. Den ska locka till handlingskraft och avpassas till barnens ålder och tidsperioden de vistas i verksamheten.

Kennedy berättar i boken *Glasfåglar i molnen* (1999) om när hon gick på lekskola i början av 60-talet. Då gav den inre miljön tydliga signaler på vad man kunde göra där. Stolar och bord var i barnens höjd. Allt var tydligt och enkelt för barnen att se och allt material fanns på barnens höjd och lätt att nå. Lekskolan hon gick på var till för att barnen skulle lära, leka och uppleva saker. Kennedy undrar vart den inställningen till miljön tog vägen, när hon senare gick sin utbildning till förskollärare på 70-talet. Då var det istället diskussioner som handlade om pedagogiska metoder utifrån Piaget och dialogpedagogiken. Där hade inte miljön någon större betydelse.

I *Lpfö98:9* står det att ”när miljön ska formges måste barnens behov och intressen vara med och bestämma vad som ska ges i förskolans miljö”. De Jong skriver i *Pedagogiska och sociala aspekter på lokaler för barnomsorg: underlag till Allmänna råd från Socialstyrelsen* (1995:2) att

den pedagogiska miljön måste upplevas som en miljö skapad för barnen, där barns utveckling och lärande är det styrande. Hon menar att utförandet av inomhusmiljön kan ge barn chanser att både få vara ifred men även att kunna ha utrymme.

Björklid beskriver i *Lärande och fysisk miljö* (2005) att det är viktigt att låta barnen få vara med i utförandet av inomhusmiljön. Hon anser att för att barnen ska uppleva ansvar för sin inomhusmiljö måste de bli delaktiga i de förändringar som sker på förskolan. För att detta ska fungera fordras det att pedagogerna är lyhörda på barnens synpunkter.

Pramling Samuelsson menar i boken *Lärandets grogrund* (1999) att denna pedagogiska miljö avser både den fysiska utformningen och material, samt samspelet mellan barn och vuxna och mellan barnen. Hon skriver att den pedagogiska miljön bör vara konstruerad så att barns utveckling kan främjas genom ett lustfyllt lärande, lek, kreativitet och skaparlust. Man ska framkalla en inomhusmiljö som gör det möjligt för att barn ska kunna skapa och utvecklas inom alla uttrycksformer, såsom bild och form, teknik, konstruktions- och bygglek, musik, dans, rörelse och språk. Alltså har inomhusmiljöns utformning och barns utbud till material stor betydelse för vilka uttrycksformer barnen kan utnyttja och utveckla.

När det berör den fysiska utformningen av förskolan är det betydelsefullt att tänka på att inomhusmiljön ska kunna utnyttjas och variera beroende på vad som fortgår i verksamheten. Men först och främst ska utformningen varieras efter vad som intresserar barnen. Pramling Samuelsson & Sheridan anser att barnen ska ges möjlighet till att få vara delaktiga i sitt eget lärande, därför är det viktigt att barnen också får vara delaktiga i utformandet av inomhusmiljön.

I boken *Samhällsvetenskapliga metoder* (2006) beskriver Bryman de förändringar i inomhusmiljön som skett på Condorens förskola i Sickla, sedan hon trädde in som chef för 10 år sedan. I början var det mesta utformat ur vuxenperspektiv. Alla bord var i vuxenhöjd och det var tungarbetat för pedagogerna med barn som skulle lyftas upp och ner från höga stolar. De låga borden som sedan kom, gjorde det möjligt för barnen att själva sätta sig på en stol och även hoppa ner från stolen. Det var en miljö utformad för dem. Bryman utgick nämligen från kunskapen att alla barn är kompetenta och klarar mycket på egen hand. Vid inredningen av förskolan ville Bryman också ge barnen ”gratis” kunskap inom olika områden. Bryman menar att när barnen lägger upp sju köttbullar på tallriken är det matteträning. När tallriken bärs till bordet

övas balans och när barnen använder besticken tränas finmotoriken. Målet i Condorens förskolor är att skapa miljöer som stimulerar barnens lek och lärande. Alla rum inreds med syftet att väcka nyfikenhet. Legobitarerna tränar matte. En svart och vit koja bredvid varandra låter barnen uppleva skillnaden mellan mörker och ljus. Förskolans miljöer är genomtänkta i detalj. Förskolan har små ytor, men ändå ryms det en ateljé och olika stationer för lärande. Det finns en naturkunskapshörna, ett mätterum och ett språkrum. Men finns det ingen dockvrå. En pedagog på förskolan förklarar att hon inte riktigt kan se vad en dockvagn skulle väcka för nyfikenhet hos barn. Kanske på omvårdnad, men varför ska barnen byta blöja på en docka? frågar hon sig. – Ettåringarna hos oss lär sig byta blöja på sig själva och på varandra!

2.1.2 Konstruktionen av inomhusmiljön på förskolan

Nordin-Hultman beskriver i *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande* (2004) att miljön ska vara konstruerad efter barnens intresse. Det ska finnas material och den miljön som skapas ska väcka nyfikenhet hos barnen. Det ska finnas material som inte är introducerade för barnen att leka med, utan som ska uppmuntra barnens förmåga att hitta på med sin egen fantasi hjälp egna saker. Nordin -Hultman beskriver att barnen utvecklas till det miljön inspirerar dem till. Ett barn som är kompetent och socialt är en del av en kompetent och social miljö. Ett barn som är passivt eller har problem att koncentrera sig, är däremot en del av en miljö där barnet blir understimulerat.

Åberg & Lenz Taguchi skriver i *Lyssnandets pedagogik* (2005) att miljön ska vara så varierad som möjligt för att främja leken. Det ska finnas roliga lekmiljöer som lockar till lek. Det ska finnas små rum som barnen kan leka i utan att bli störda. Sättet vi pedagoger ordnar miljön på förskolan säger mycket om vilken uppfattning vi har om förskolans roll, barn och barns lärande. Åberg & Lenz Taguchi beskriver ett kuddrum som fanns på deras förskola men som inte fungerade. Det var ett rum fyllt av spring, kastande av kuddar, gråt och bråk. Det var bara ett fåtal av barnen som använde rummet och alla pedagoger tyckte det var en pina att vistas i detta rum. Efter att de gjort en dokumentation på leken i kuddrummet förstod de varför detta rum erbjöd barnen till kuddkrig, spring och skrik. Ett stort rum men bara några kuddar på golvet. Vilka signaler gav rummet till barnen? Kuddrummet informerade till barnen: spring, skrik och släng kuddar! Rummet erbjöd inget annat. Enligt författarna ska miljön vara föränderlig och

pedagogerna ska fundera över vilket lärande som hon/han vill ha när miljön utformas. Om pedagogerna vill stimulera matematik ska det till exempel finnas olika sorteringsmaterial i olika storlekar som barnen kan sortera efter storlek och räkna antalet.

Miljön ska vara utformad så att inspiration ges till att skapa, inspirera och utveckla lek och lärande, inte utgöra ett hinder för detta. Ett hinder för barns lek och lärande kan bero på att det är för mycket saker och rörigt eller att det är för många barn i samma rum. Fel utformad miljö och fel saker hindrar barnens lek. Om miljön inte är anpassad för rätt ålder är det också ett hinder. Pramling Samuelsson skriver i boken *Lärandets grogrund* (1999) att barnen genom leken lär sig att bli sociala och anser att barnen genom leken lär sig det sociala samspelet med andra barn. Barnen lär sig det känslomässiga som sker i samspel med andra barn som att skratta, att bli arg, kompromissa, känna sympati och empati.

Ärlemalm-Hagsér skriver i *Miljöer för lek, lärande och samspel* (2008) att leken enligt läroplanen ska användas i förskolan på ett målinriktat sätt för att främja de enskilda barnen och barngruppens lärande och utveckling. Han beskriver hur lek förenat till lärande har varit ett dilemma genom förskolans historia. Det har svängt i åren mellan att se leken som barnets egen fria aktivitet, där ska vi vuxna inte gå in och störa eller styra till att fria leken ska användas i pedagogiskt syfte med förskolepersonal som stödjer och deltar i barnens lek. I förskolans verksamhet finns båda uppfattningarna representerade. Barn får kunskaper om sin värld genom att vara aktiva. I ett sammansatt samspel mellan barnet, kamraterna, de vuxna som finns i barnens närvaro och den miljö som barnet befinner sig i skapar barnet en förståelse av sig själv, av andra och sin omvärld. Lärandet utvecklar en variation, urskiljning och samtidighet, där situationen att lära om sin omvärld berörs av den variation av upplevelser, mening och erbjudanden som de lär känna i sin miljö.

Björklid beskriver i *Lärande och fysisk miljö* (2005) att en av de första miljöer där barnet formellt möter lärande är i förskolemiljön. Lärandet i förskolan blir verklighet utifrån ett planerat innehåll i riktning mot mål att sträva mot. I läroplanen för förskolan (Lpfö98) beskrivs att alla som arbetar inom förskolan ska samverka för att erbjuda en bra miljö för utveckling, lek och lärande. Förskolan ska ge barnen en trygg miljö som parallellt utmanar och inbjuder till lek och aktivitet.

Den ska uppmuntra barnen att undersöka omvärlden. Ett mål som förskolan ska sträva mot är att varje barn utvecklar sin förmåga att ta ansvar för sina egna handlingar och för förskolans miljö. Den fysiska miljön – lokaler, inredning, möblering och material – står det mycket kortfattat och övergripande om i förskolans läroplan (Lpfö98). Det går att läsa att verksamheten i förskolan ska kunna utövas i riktning mot läroplanens mål. Det är därför angeläget att göra miljöer där barn inspireras till olika typer av verksamheter och handlingar, till utforskande och upptäckande.

2.1.3 Miljöns betydelse för leken och lärandet

Efter att ha tolkat litteraturen och mina observationer, förstår jag att miljön innefattar allt som finns runt barnet och som är med och inspirerar leken och lärandet. Jag beskriver nedan ytterligare litteratur, där innemiljöns betydelse framhävs för barnens lekande och lärande.

Björklid skriver om betydelsen av barnens eget ansvar för lekmiljön. Hon anser att det ska finnas tydliga avgränsande hörn och att barn som är håller på att leka ska kunna leka ostört utan avbrott. Barn vill gärna leka i små utrymmen och gör själva små rum genom kojor eller med till exempel kuddar, för att avskärma eller skydda sin lek. Björklid beskriver att det är viktigt att barnen kan välja vad de vill leka med. Hon anser även att lekmiljön ska vara självinstruerande, att barnen ska kunna hämta saker själva utan att be pedagoger eller andra vuxna om hjälp. Lekmiljön ska vara lämpad för barnen och deras lek. Miljön inomhus ska ge barnen tillfälle till olika sorters lek. Barnen ska ha möjlighet till utrymmen för stöjig lek, men även för lek i stora grupper. Hon anser också att en trång lekmiljö kan ge barnen rika inlärningstillfällen men också att det lätt kan skapa konflikter mellan barnen. Hon anser barn behöver variation när de leker.

Björklid beskriver vidare att i de *Reggio Emilia*-inspirerade miljöer hon förespråkar, är den fysiska uppbyggnaden en del av själva pedagogiken. Genom att vara i upplevelserika rum som erbjuder spännande ljus, material och färger, stimuleras barnens sinnesorgan och gör barnen mer mottagliga för den riklighet som livet kan erbjuda. Det innebär att barnen både ser och uppskattar det de möter. Föremål och miljöer blir delar i den sociala identitetsutvecklingen och färgar barnets uppfattning om var det hör hemma. En betydelsefull del av miljön är ateljén, en bildverkstad som lämpligen ska ligga centralt i förskolan och vara en viktig mötesplats för barnen och pedagogerna.

Johansson & Pramling Samuelsson skriver i sin bok *"Att lära är nästan som att leka"* (2007) att samspelet med barnen är beroende av pedagogernas avsikter, om det är lek eller lärande som är i grunden för pedagogernas meningsskapande. I de tillfällen då lärandets form och mening är i förgrunden för pedagogerna, verkar de lekfulla inslagen vara tämligen lite betydelsefulla. Leken fungerar då många gånger som en sätt för lärande och ger begränsad plats för särskilda förkunskaper. Där både lek och lärande är påfallande för pedagogerna, kan situationerna bli liktydiga och olikartat utöka varandra. Förutsättningarna för dessa förändringar samt för när möten mellan lek och lärande sker, verkar ha att göra med i vilket aspekt som barns avsikter visar sig för pedagogerna. Det har också nära samband med pedagogernas öppenhet för kreativitet, fantasi och barns kontroll.

Doverborg & Pramling Samuelsson beskriver i sin bok *Mångfaldens pedagogiska möjligheter* (1995) hur en kreativ problemlösningssmiljö skapas i förskolan. De rekommenderar att det finns material och aktiviteter som har tydliga mål och strukturer. Med dessa tydligheter kan barn öka sin förmåga till att arbeta med sammansatta planer i en självinitierad verksamhet och på ett självbegränsande sätt. Det är viktigt att stimulera barn att arbeta i par. Författarna menar att pedagogerna gör redan detta i stor omfattning, eftersom de vill att barnen ska utveckla sociala förmågor. Men pararbetet bör utvecklas ytterligare, eftersom det visat sig att barns intellektuella nivåer i lek också förbättras när man arbetar i par. När personalsituationen tillåter, ska man även stimulera det viktiga samtalet mellan barn och vuxen. Problemlösningar beskrivs vidare främjas i en psykologiskt trygg miljö. En hjärtlig, stödjande stämning och en miljö med inbördes respekt och acceptering ger upphov till den frihet och trygghet som är oumbärlig för utforskande och initiativrik problemlösning. Barns personliga intressen och idéer ska alltid vara förutsättningen, även om den vuxne ibland riktar barnets kännedom mot något särskilt fenomen och område. Som ett led i att komma fram till samhällsmålen måste barn göras delaktiga i beslutsprocesser på ett tidigt stadium. Detta sker när barn uppfattar sig medagerande i sitt eget lärande och inom olika förehavanden. För att barn ska ge uttryck för sina idéer och lära sig bli delaktiga är det dessutom viktigt att de får tid att tänka och utveckla sina idéer. Att ge barn varierande problem att lösa när de arbetar tillsammans är enligt forskning kognitivt utmanande.

Karlsson skriver i boken *Miljöer för lek, lärande och samspel*(2008) att barns kontakter utvecklas i ett speciellt sammanhang, där förskolans miljö har stor betydelse för vad som kan utvecklas till barninitierad lek och hur denna kan gå till. Den pedagogiska miljön beskriver Karlsson som skapad av fysiska faktorer, exempelvis lokaler och material, tillsammans med pedagogernas inställning emot barnen. Med detta följer att förskolans miljö på sitt sätt bestämmer hur barns förhållanden kan utvecklas till lek och lekinnehåll.

I förskolan har leken länge varit en betydelsefull roll. Det som händer med barn i leken har för pedagoger och forskare varit fängslande. Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) skriver att det är i leken som barn intar världen, det är här som de lär sig utvecklas. När barn leker använder de den kunskap och begrepp som de redan tidigare fått kunskap om. Leken anses oftast som en social aktivitet. Öhman menar i boken *Empati genom lek och språk* (2003) att när barnet fritt får bestämma aktivitet, väljer det ofta att leka. Men barn är förståndiga små människor, de leker endast där vi erbjuder de förutsättningar för detta. Lek kräver utrymme, både fysiskt som ett ställe att leka på men även i mental betydelse. Leken fordrar plats för att trivas. Det innebär att pedagogerna måste värdera lek som en viktig verksamhet att ägna sig åt. Dessutom kräver leken utrymme i situationen, så att barn har tid att gå in i den djupa koncentration som leken kräver, utan att ideligen bli avbrutna. Där dessa utgångspunkter finns, där leker barn. Men där dessa förutsättningar inte uppstår ägnar sig barn åt mer lättavbrutna aktiviteter. Barnen drar istället från sysselsättning till sysselsättning, som gäster på ett cocktailparty. En alltför ingående planering av aktiviteter och reglering av dagens växling kan dock, trots goda intentioner, lämna alltför lite plats åt klartänkt lek och fria val.

3. METOD

Syftet med min undersökning var att undersöka hur viktig innemiljöns utformning är för små barns lärande och lek. I detta kapitel redogör jag för de metoder jag använt mig av i den undersökning jag gjort. Jag kommer att redogöra urval, metod, genomförande, etiska ställningstagande och om hur jag arbetat med och analyserat införskaffat material samt slutligen diskutera begreppen tillförlitlighet och trovärdighet. I undersökningen har jag använt mig observationer och intervjuer för att få fram ett så stort underlag som möjligt.

Bryman skriver i läroboken *Samhällsvetenskapliga metoder* (2006) att metodteori finns i kvantitativ och kvalitativ form. I kvantitativ metod utgår man oftast från frågor som: Hur många? Hur ofta? Data (faktauppgifter) samlas in genom enkäter, experiment eller studier med mätinstrument. Materialet bearbetas grundligt och redovisas ofta statistiskt. Kvantitativ metodteori innehåller ofta insamling av ett antal fakta och därefter analys med statistiska metoder, medan kvalitativ metodteori ofta innebär till exempel intervjuer eller deltagande observation. Kvantitativa metoder kan vara bra för att förklara olika händelser. Den informationen man får fram kan även vara representativ för andra enheter än dem som undersöks.

I mitt examensarbete har jag dock använt kvalitativa undersökningar. Vanliga redskap inom kvalitativ metod är intervjuer och fallstudier. En kvalitativ studie handlar med andra ord om att skapa en djupare förståelse för det jag vill få fram av undersökningen. Utifrån frågeställningen har jag ställt upp vissa riktlinjer och hållpunkter, men jag är inte bundna av dem. Att använda sig av kvalitativa metodteorier gör att det blir en undersökning som präglas av att jag går på djupet istället för på bredden. Pedagogerna har intervjuats och sedan har pedagogernas insatser och attityder samt miljöns betydelse för leken observerats. Förskolorna där undersökningarna utförts är placerade i en stad och har åldersindelning på barnen 1-2 år, 3 år, 4 år och 5 år.

3.1 Intervjuer

Bryman (2006) anser att i kvalitativa intervjuer är intresset syftat mot den intervjuades synpunkter. Det är önskvärt att intervjun innehåller olika tendenser och är anpasslig efter den tendens som intervjupersonens svar innehåller. Jag använde mig av kvalitativa intervjuer för att synliggöra vad pedagogerna har för syn på innemiljön, i fråga om små barns lek och lärande.

Stukát betonar i *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* (2005) att det vid en kvalitativ analys handlar om att tolka och förstå resultat snarare än att dra allmänna slutsatser, tolka och förutsäga resultat.

Intervjuerna skrevs med utgångspunkt i de frågeställningarna jag har (se bilaga 1). Patel & Davidsson beskriver i sin bok *Forskningsmetodikens grunder* (2003) att en intervju är en förfaringsätt då det insamlas data med hjälp av frågor. Författare till undersökningen och intervjun får ett verklighetsbaserat möte med våra utsedda respondenter. I intervjuernas utformning använde jag det som Bryman kallar för semistrukturerade intervjuer. De semistrukturerade intervjuerna ger intervjupersonerna stor frihet att formulera svaren. Intervjuguiden bör då inte vara för strukturerad utan det ska finnas plats för anpassning under intervjun. Det var för mig angeläget att i intervjuerna få fram så bred och innehållsrik information som möjligt. Jag ville att det skulle besvaras vad de intervjuade själva tycker och vad de vill förändra inom verksamhetens inomhusmiljö. Därför valde jag att använda mig av semistrukturerade intervjuer, där jag kunde lyssna in intervjupersonerna och anpassa frågorna efter det jag ville ha ut av undersökningen.

3.1.2 Observationer

Jag har valt att även använda observationer därför att jag även vill se pedagogernas beteende i det verkliga sammanhanget vilket även Patel & Davidsson (2003) poängterar.

Stukát (2005) skriver att i intervjuer kan personer ha sina egna tolkningar och uppfattningar om saker. Det kan också finnas sådant som de inte vågar eller vill berätta om. Därför kan uppmärksamt iakttagande vara bra att använda sig av som komplement. Observationsundersökningar är oftast lätta att begripa och är konkreta, de gör att man får ett stabilt och lättförståeligt underlag.

Jag ville se om miljön inomhus stämde överens med det de intervjuade pedagogerna berättat. Patel & Davidsson (2003) menar att i varje observationssituation vi väljer finns frågor vi ska ta ställning till. Vad är det jag vill observera, vad ska jag använda mig av i observationerna och hur ska jag som iakttagare vara? Detta resulterade att jag gjorde ett observationsschema, där fokus ligger på de kategorier som jag avser att undersöka (se bilaga 2).

3.1.3 Urval

Syftet med undersökningen var att undersöka hur pedagogerna förhåller sig till frågan om barnens innemiljö och dess inverkan på lekande och lärande. Därför använde jag mig av fyra olika förskolor där jag observerade och intervjuade 4 pedagoger. Urvalet av dessa förskolor var ett så kallat bekvämlighetsurval. Bryman skriver att ”bekvämlighetsurval består av sådana personer som för tillfället råkar finnas tillgängliga för forskaren” (2006:194). Jag valde dessa förskolor för att två av dem är nybyggda och två av dem har arbetat mycket med sin inomhusmiljö. Jag valde också att genomföra min studie på förskolor med olika åldersgrupper. De fyra förskolorna som ingår i min undersökning är yngrebarnsavdelning 1-2 år, mellanbarnsavdelning 3 år och äldre barns avdelning 4-5 år. Alla förskolorna som ingår i min undersökning ligger i en medelstor stad. Vid urvalet av vilka förskolor som skulle intervjuas valde jag medvetet en förskola som har arbetat länge med just innemiljön och är kända för detta i kommunen. Många förskolor gör studiebesök på denna förskola för att få idéer till förändringar på sina egna förskolor. Två förskolor är nybyggda och där var min nyfikenhet om hur mycket personalen hade kunnat bestämma om, och haft inflytande i utformningen av förskolans lokaler, material och inredning. En förskola som jag använde mig av har funnits i 30 år och där finns en pedagogista som brinner för att förskolan ska ändra sin innemiljö för barnens skull. På denna förskola är det åldersindelad. Tre avdelningar har 1-2 år, en 3-årsavdelning, en 4-årsavdelning och en 5-årsavdelning. Pedagogistan menar att när man kommer in på avdelningen ska inredning och material visa vilken ålder barnen har. Barnen ska hela tiden få en utmaning när de byter avdelning.

Jag valde att observera var och en av dessa avdelningar en förmiddag i cirka 3 timmar. Efter observationerna gjorde jag intervjun med den pedagog som jag ringt och skickat intervjufrågorna till. Jag använde mig av intervjuer för att få veta hur pedagogerna upplever, tolkar och beskriver mitt ämne. Observationerna blir mitt komplement till intervjuerna för att själv få se det pedagogerna berättat om kring inomhusmiljön men även själv se hur den beskrivna inomhusmiljön ser ut på de olika förskolorna.

3.1.4 Genomförande

Jag visste vilka personer jag ville intervjua och vilka förskolor jag ville observera. Detta genom att jag visste att de var eldsjälar för en bra innemiljö på sina förskolor. Genom telefonsamtal tog jag kontakt med dessa förskolor och informerade pedagogerna om vad mitt examensarbete som skulle handla om. Jag frågade pedagogerna om de kunde tänka sig att bli intervjuade. Frågorna skickades till de pedagoger som skulle intervjuas i förväg, så de kunde fundera lite på frågorna innan intervjun. Jag observerade sedan, som förutbestämt, var och en av dessa avdelningar en förmiddag i cirka 3 timmar. Efter observationerna gjorde jag intervjun med den pedagog som jag ringt och skickat intervjufrågorna till. Jag använde mig av intervjuer för att få veta hur pedagogerna upplever, tolkar och beskriver mitt ämne.

Patel & Davidsson (2003) anser att det underlättar vid intervjuer att använda en diktafon för att ta vara på respondenternas exakta svar. Intervjuerna spelades därför in med diktafon, så att jag skulle kunna gå tillbaka och se vad som verkligen sades. Bryman (2006) menar att det är bra för intervjupersonerna att få intervjuas i en lugn miljö och att de inte ska känna oro för att någon obehörig stör eller hör vad som diskuteras. En orolig miljö kan tillika inverka på kvalitén på inspelningen vilket kan försvåra när intervju svaren skrivs ut. Intervjuerna ägde därför rum i ett avskilt rum på avdelningen, där intervjupersonerna kände sig avkopplade och ostörda. Tiden som intervjuerna tog att genomföra varierade mellan 30-40 minuter.

3.2 Bearbetning och analys

Jag lyssnade på alla intervjuerna och transkriberade. Observationerna skrev jag ner på mitt observationsschema som stöd i mitt arbete. Därefter har jag med utgångspunkt från mitt syfte och frågeställningar analyserat intervju svaren och observationerna för att hitta likheter och olikheter i pedagogernas resonemang på de olika förskolorna. Det jag ansett vara de viktigaste iakttagelserna av det jag hört och observerat har jag skrivit ner. Sedan har jag utifrån detta tolkat och analyserat utifrån följande områden: Innemiljön som hinder eller möjlighet - vad kan vara ett hinder i möbleringen för barn och pedagoger? Vad kan ge möjligheter till att utveckla barns lärande och lek genom att inreda avdelningen på ett rätt sätt? Delaktighet – är barnen delaktiga och kan påverka innemiljön?

3.2.1 Utförande av observationerna

Observationer gjordes på förmiddag, efter frukost fram till lunchen. Här var det barn i åldern 1-2 år. Observationer, efter lunch fram till mellanmålet. Här var det barn i åldern 3-5 år. Observationerna varade ca 3 timmar. Observationerna grundade sig på de frågeställningarna jag hade i mitt observationsschema. När jag gjorde observationerna var jag öppen gentemot pedagogerna med vad det skulle användas till.

3.2.2 Trovärdighet och äkthet

Bryman (2006) menar att generalisering av en undersökning endast kan ske där man hämtat sina resultat och inte i något större sammanhang. Jag anser att Bryman har rätt i detta och jag gör inte anspråk på att det jag kommit fram till berör alla förskolor utan endast de förskolor som ingår i min studie. Jag anser att min studie har stor tillförlit då jag har använt mig av två olika metoder, intervjuer och observationer för att samla in data. Jag har både har lyssnat på pedagogernas resonemang kring inomhusmiljön och även observerat den. Jag har använt mig av intervjuschema på de förskolor jag besökte för att ställa samma frågor till alla pedagoger. Även observationsschemat jag använde mig av var samma på samtliga förskolorna. Detta för att jag ville vara noga på att jag tittade på samma saker och inte missade det som var mitt syfte att observera.

3.2.3 Etiska ställningstagande

Bryman (2006) skriver att de grundläggande etiska frågorna när det rör forskning är frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet för de personer som är direkt inblandade i forskningen. Genom de etiska kriterierna som finns när man intervjuar och observerar barn och vuxna är syftet att garantera deras anonymitet.

Jag observerade pedagogerna och hur de interagerar med barnen. *Vetenskapsrådet* (2002) skriver om fyra huvudkrav på grundläggande individskydd. Dessa krav kallas informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Jag kommer här nedan kort redogöra för vad de olika kraven står för:

Informationskravet handlar om att forskaren ska informera de berörda om forskningens syfte. Jag har talat om för samtliga som deltagit i mina intervjuer att det ska användas till mitt examensarbete på förskolläraryrket.

Samtyckeskravet: Deltagarna har rätt att själva bestämma om de vill vara med i undersökningen eller inte. Mina intervjupersoner har valt att de vill delta i intervjuerna och observationerna. Jag har informerat dem om att de är anonyma.

Konfidentialitetskravet: Undersökningens personer ska ges största möjliga konfidentialitet. Personuppgifterna ska bevaras så att inga utomstående kan ta del av dessa. I arbetet har jag gett de intervjuade och förskolorna fiktiva namn.

Nyttjandekravet: Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas inom forskning. Pedagogerna som intervjuats och observerats har godkänt att jag får ha med det i mitt examensarbete.

3.2.4 Metodkritik

Mitt val av pedagoger att intervjua var smalt och bestod av fyra respondenter. Hade jag gjort en kvantitativ undersökning hade jag behövt ett större antal intervjupersoner, då man samlar in en större mängd data för att kunna göra en analys av denna. Jag ville koncentrera mig på ett fåtal intervjuer och tolka det resultat jag fått fram med utgångspunkt i min valda intervjugrupp. Vinsterna med att använda kvalitativa intervjuer är att i lugn och ro samtala och därigenom få kunskap på vad den enskilda pedagogens uppfattning är. Även pedagogens syn på vad som krävs för att leken ska få näring och utvecklas lade jag fokus på. Jag upptäckte under intervjuernas gång att vissa frågor kunde omformulerats för att få ut ännu mer relevanta och specifika svar.

4. RESULTAT OCH ANALYS

I denna del kommer jag att presentera resultatet av intervjuarbetet; förskollärarnas erfarenheter och tankar kring inomhusmiljöns betydelse för små barns lärande och lek. Jag fokuserar framförallt på hur inomhusmiljöns utformning kan påverka barnens lek och lärande, positivt eller negativt.

Jag kommer utifrån undersökningens syfte och frågeställningar redovisa resultatet utifrån följande frågeställningar:

Hur (i vilken mån) påverkas barn av inomhusmiljön i förskolan?

Kan man genom inredning hjälpa/störa barn att utveckla sin fantasi och kreativitet?

Hur balanseras inredningen, så att den verkar stimulerande men inte störande för förskolebarnen?

Finns det färger och mönster som påverkar barnens humör negativt/positivt?

4.1 Bakgrundsfakta

Alla fyra förskolorna jag besökte ligger i samma område, i de centrala delarna av en medelstor stad. En av förskolorna är inhyrd i ett servicehus för äldre och deras lokaler är nyrenoverade 2011. Två förskolor är byggda på 1980-talet. En förskola är inhyrd i ett hyreshus. Förskolornas lokaler är olika på så sätt att de har olika stora utrymmen och olika förutsättningar för inomhusmiljön. Tre av förskolorna arbetade med åldersblandade barn på avdelningarna och en har en 1-6-års barngrupp. Pedagogerna på de olika förskolorna var förskollärare och barnskötare och har arbetat mellan 2-40 år i förskolan. En av förskollärarna jag intervjuade var även pedagogista. Att vara pedagogista innebär att vara en kvalitetsförstärkrare åt arbetslagen.

4.2 Lek och lärande i olika åldersgrupper

I intervjusvaren menar pedagogerna att inomhusmiljön utformas utifrån barnens behov och intressen och därför är det bra med åldersindelade grupper. Åldersheterogena grupper kan upplevas som en svårighet. Därför att det kan vara svårt att utforma inomhusmiljön så att den blir anpassad till alla åldrar på en och samma avdelning. En av pedagogerna jag intervjuade anser dock att åldersblandningen kan vara en möjlighet för mer utmanande lek och lärande. Hon menar att de äldre barnen lär de yngre barnen och även de stora barnen lär sig att ta hänsyn till mindre barn. Pedagogen på den åldersheterogena förskolan menar att det största problemet med blandade

åldersgrupper är att alla barn ska vara självständiga och nå allt material själva. Detta fungerar inte på en åldersheterogen avdelning där pedagogerna är tvungna att ta bort eller flytta på leksaker, materiel eller möbler med tanke på de små barnen. De små barnen stoppar saker i munnen eller förstör det som äldre barn skapat. Det är ett dilemma på åldersheterogena förskolor, som gör det svårt att bestämma hur inomhusmiljön ska vara utformad. Pedagogerna har en utmaning i att tillfredsställa både små barn och stora barn. Inomhusmiljön får inte bli ett hinder för de små barnens utveckling och lärande, men inte heller för de äldre barnens möjlighet att utvecklas. Alla barn måste få chansen att påverka och vara delaktiga i utformandet av inomhusmiljön. Vidare anser de pedagoger jag intervjuat att de har en stor uppgift att fylla med att skapa en bra miljö för barnen, där de kan leka fritt men samtidigt lära sig ta ansvar genom leken. Flera av de som jag intervjuade ansåg att miljöns utformning var lika viktig som pedagogernas arbete.

4.3 Att skapa en trygg miljö

En stor uppgift för pedagogerna är också att skapa trygghet för barnen. För att skapa ett sammanhang ska inomhusmiljön spegla det som förskolegrupperna håller på att fördjupa sig i för tillfället, till exempel temat man jobbar med. Inomhusmiljön ska, enligt pedagogerna, vara mångsidig och erbjuda många olika språk och uttryckssätt. Det ska finnas utrymme för till exempel matematik, musik, drama, dans och bild. I lekmiljön lär barnen sig om sig själva och sin omvärld. De utvecklar också olika förmågor inom till exempel bygg, konstruktion och rollekar. Inomhusmiljön ska skapa trygghet för barnen att våga mötas och lära tillsammans. En inbjudande miljö ger intresserade och kreativa barn. Materialet ska vara lätt tillgängligt och anpassat för barnens ålder och mognad. En pedagog berättade att barnen blev mer självständiga i en bra miljö med lätt åtkomligt material. En av de intervjuade pedagogerna menar att inomhusmiljön måste vara lockande och inspirerande för att ge trygghet till lek, ”finns det inget som lockar barnen blir det ingen lek, inget samarbete och inga utmaningar, utan istället får vi oroliga barngrupper”. Löfdahl skriver i sin bok *Kamratkultur i förskolan: en lek på andras villkor* (2007) att barn inte ska lämnas utan vuxet stöd eftersom då kan negativa kamratkulturer skapas i barngrupperna, som ger otrygghet.

Lek och lärande går hand i hand. Barnen ska lockas till nyfikenhet och utmaningar, dels enskilt men också i samspel med kamrater och pedagoger. Vid ett observationstillfälle visades att

pedagogernas berikande av material och deltagande i leken inspirerade och sporrade barnens lek. Flera barn deltog och leken pågick länge. Lindqvist (1996) att pedagogerna kan ses som en del av miljön. De skapar trygghet och kan inspirera till lek, och sedan leda leken så att den blir lärorik.

4.4 Iaktta och observera barnen

När pedagogerna utarbetar inomhusmiljön är förutsättningen den redan befintliga miljön i de fasta lokalerna som finns. En annan väsentlig förutsättning i utformandet är att utgå från den barngrupp som finns och tillgodose just de barnens visade intressen. Ibland intar pedagogerna uppgiften att iaktta eller observera och ibland deltar de i barnens lek. När pedagogerna iakttar leken kan de hjälpa till där det behövs. Genom att observera ser pedagogerna möjligheter att utmana barnen med ett nytt material för att föra leken och lärandet vidare. Det framhålls som viktigt med en inomhusmiljö som har en grund, men förändras delvis utifrån observationer. Observationerna måste göras regelbundet, då pedagogerna studerar hur barnen använder den miljö som erbjuds till lekande och lärande. Miljön ska vara tydlig för barnen och materialet lättåtkomligt, så att barnen blir mer självständiga. Är miljön innehållsrik är barnen hela tiden aktiva i någon aktivitet och blir det lugnt och harmoniskt. Barnen delar naturligt upp sig på olika platser och sysslar med olika aktiviteter. Det är även viktigt att pedagogerna introducerar alla lekstationer för varje barn, innan de använder sig av den. På det viset skaffar barnen sig kunskaper om förhållningssätt så att alla kan trivas och ingen förstör för någon annan. En pedagog berättade för mig att all inredning på avdelningen hade en tanke bakom sig. Denna var påverkad av mångårigt dokumenterande, reflekterande och ständig utveckling och omdaning. Inredningen förändrades beroende på vilka barn som fanns på förskolan, vilket tema de jobbade med och även samhällets utveckling.

4.5 Möbler i barnhöjd

Pedagogerna var ense om att miljön både inne och ute är viktig för barnens lek och lärande. På de fyra förskolorna jag besökte, såg jag både likheter och skillnader i inomhusmiljön. En skillnad var att på den nyrenoverade förskolan jag besökte var att alla bord och stolar i barnhöjd. Detta höll de äldre förskolorna på att succesivt byta ut till. Detta för att tillåta barnen att vara självständiga, så att de själva kan sätta sig på stolarna utan hjälp av vuxen. Pedagogerna ser en fördel för barnen att ha låga möbler eftersom de blir mer självgående och på så sätt får upp sitt

självförtroende. Det är dock ett problem för pedagogerna, eftersom låga möbler gör att de får skador i till exempel rygg och ben. Ändå anser de att fördelarna med låga möbler väger upp. De berättar att de slipper att lyfta upp och ner barnen, något som också kan skada rygg och armar. Jag kopplar detta till Kennedys (Glasfåglar i molnen 1999) skildring av lekskolan i början av 60-talet. Det gamla tankesättet, där de vuxna var i centrum, hade förlorat sin status och nu skulle miljön utformas efter barnens bästa. Stolar och bord skulle nu vara i barnens höjd. Allt var tydligt och enkelt för barnen att se. Materialet fanns på barnens höjd och vara lätt att nå. Lekskolan höll sig på var, liksom dagens förskolor, till för att barnen skulle lära, leka och uppleva saker.

Pedagogerna på de nyare förskolorna berättade om tiden innan de hade låga möbler. Målet de hade då de bytte till låga möbler, var att göra barnen självständiga. Det blir de inte i en miljö med höga möbler, eftersom speciellt de små barnen nästan inte ser någonting. Om man kryper ihop i barnens höjd upptäcker man att det barnet ser är bara stolsben. På den nyrenoverade förskolan fanns även toaletter i barnstorlek, där barnen själva kunde sätta sig utan hjälp från en pall eller annat. De äldre förskolorna hade handfat i barnens storlek men höga toaletter där barnen hade en pall för att komma upp. Även stafflier fanns i barnstorlek på samtliga förskolor jag besökte.

Speglar var även något jag uppmärksammade då jag gjorde mina observationer på förskolorna. Samtliga förskolor hade någon spegel som barnen kunde se sig själv i tamburen där de klär på sig. Detta skapar självständighet till barnen och gör det lättare för dem att klä sig själva. Det fanns även en mängd speglar i de olika rummen på förskolorna, i olika former. Spegelarna var höga och låga, tjocka och smala. I byggrummen fanns speglar där barnen kunde se sina byggen i spegelperspektiv.

4.6 Rum i rummet

Pedagogerna på förskolorna jag besökte tyckte det var viktigt var att försöka skapa ”rum i rummet”. Pedagogerna ville göra ”rum i rummet” för att barnen på ett tydligt sätt skulle märka vad de skulle göra i de olika ”rummen”. Förskolorna hade gjort på olika sätt med hur de försökte få ”rum i rummen”. En vanlig lösning var att de hade skärmat av delar av rummen med hyllor och innanför hyllorna fanns det olika små ”rum” där barnen kunde göra olika saker. Bland annat kunde man se köksvrår, teknikrum, byggrum, dans- och musikrum i de olika rummen som de

inrättat. En förskola som har åldersheterogena grupper berättade att de inte är riktigt nöjda, utan vill ha fler stationer där barnen kan arbeta och mötas över åldrarna. En pedagog berättade också om att de arbetar mycket med att få ”rum i rummet”. Detta för att det ska finnas vissa små vrån, där barnen kan gå undan och göra en speciell sak och där allting finns på en låg höjd, så att barnen inte ska behöva be om det de vill ha.

4.7 Ekonomi

De pedagoger som arbetar på förskolor byggda på 80-talet, lyfter fram den ekonomiska faktorn som ett problem. Bristen på pengar gör det svårt att köpa nya möbler och material, för att göra om inredning och möblemang. Pedagogerna menar att det finns mycket gamla och slitna saker, möbler och material. Även lokalerna är slitna, då pengar inte finns till renovering. Detta gör att miljön utformas på bästa sätt efter de resurser som finns. De pedagogerna jag intervjuade som arbetar på nybyggda och fräscha förskolor var mer nöjda med lokalerna, sina nya möbler och nytt material för barnen.

4.8 En inbjudande och intressant miljö

Pedagogens roll i förskoleverksamheten är att vara fokuserad på barnens aktiviteter, samspela med barnen i deras lek samt att kunna stödja barnen i utveckling och lärande. Pedagogerna ska även introducera de olika material som erbjuds för att barnen. Detta gör att barnen får vetskap och kunnande om hur materialet ska användas. Inomhusmiljön ska spegla den lärande processen och även visa prov på barnens egna verk och funderingar kring det tema förskolan för tillfället inriktar sig på. Detta enligt Lpfö98:6 ”Förskolan ska erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den ska inspirera barnen att utforska omvärlden”.

Miljön barnen vistas i ska vara mångsidig och erbjuda många olika språk-och uttryckssätt. Den ska ge barnen möjlighet att mötas på lika eller olika villkor och lära tillsammans. En inbjudande miljö ger, som påpekats tidigare, intresserade och kreativa barn. Materialet ska vara lätt tillgängligt och anpassat för barnens ålder och mognad. Knutsdotter-Olofsson menar i boken *I lekens värld* (2002) att leken är det viktigaste för att barnen ska få möjlighet att utvecklas och lära sig saker. Barnen behöver alltså introduceras till olika miljöer, material och lekmöjligheter på ett sätt som gör dem intresserade. Det ska finnas något för alla, så att alla har samma chans till lek,

lärande och utveckling. Här är det viktigt, enligt pedagogerna, att uppmärksamma olika åldrar, kön och intressen i barngruppen. På en förskola där jag intervjuade och observerade, anser personalen att det är bra med åldersindelade grupper. Då kan pedagogerna erbjuda barnen en miljö som är bättre anpassad för just den ålder barnen har i den gruppen. Ibland intar pedagogerna uppgiften att iaktta eller observera leken, ibland deltar de i barnens lek. När pedagogerna iakttar leken kan de hjälpa till där det behövs, så att inte leken går över styr. Genom att observera ser pedagogerna möjligheten att utmana barnen med ett nytt material för att föra leken och lärandet vidare.

En inomhusmiljö med en stabil grund innebär att vissa rum aldrig förändras utan ska vara så neutrala som möjligt. Sedan kan resterande rum förändras efter önskemål, observationer av barnen och beroende av olika teman i lärandeprocessen. Inomhusmiljön ska vara tydlig och skapad ur barnens nivå, så att material och möbler är lättillgängliga. Detta skapar, enligt pedagogerna, intresse till att använda material och möbler till lek och lärande. I en innehållsrik miljö blir barnen självständiga och aktiva. Det får dock inte finnas för mycket material eller för störande inredning, så att barnen blir rädda och passiva. Det är pedagogernas ansvar att introducera nya leksaker och stationer för barnen, så att de kan skaffa sig kunskap om hur de ska förhålla sig i leken. Det viktigaste är att alla kan trivas.

4.9 Analys: Material som får barnen att tänka

Jag iakttog att på de fyra förskolorna jag besökte kunde jag se att alla mer eller mindre hade olika sorters konstruktionsmaterial på avdelningarna. Det var bland annat toalettrullar, plaströr, plastrullar och kartonger. Dessa material är inte förutbestämda i fråga om vad det ska användas till, utan att barnen kan använda materialet på olika sätt. Jag kopplar det till det jag läste i boken *Lyssnandets pedagogik* (Åberg & Lenz Taguchi, 2005) De beskrev att innemiljön i förskolan sänder ut signaler om vad barnen har möjlighet att göra och vilken syn pedagogerna har på vad barnen kan göra. Innemiljön sänder också ut signaler om vad barnen inte kan göra. Beroende på vilket material som finns, hur det är placerat och vilka möbler som finns, får barnen en uppfattning om vad de får och inte får lov att göra.

Ett vidare exempel på detta en pedagog som berättade att det finns ett ställe som heter ”Måsskit”. Där kan de gratis hämta olika spillmaterial till barnen. Förskolorna ansåg att detta var ett naturtekniskt material till barnen. Naturvetenskap var nämligen något som samtliga förskolor var ålagda att arbeta med.

Detta är en av de kompetenser som Pramling Samuelsson & Sheridan klargör för i boken *Lärandets grogrund* (1999). I denna bok framhålls att inomhusmiljön ska främja barnen att utveckla sina olika kompetenser, till exempel grov- och finmotorik, språkförmågor och konstnärliga förmågor. Jag har under mitt arbetsliv observerat inomhusmiljöns betydelse för vilka kompetenser barnen utvecklar och utnyttjar.

4.2.1 Kommunikation och delaktighet

I Lpfö98:9 står det att ”när miljön ska formges måste barnens behov och intressen vara med och bestämma vad som ska ges i förskolans miljö”.

Angående barnens kommunikation och delaktighet ansåg en pedagog att det är lättare med barn i 3-6 års åldern. Där kan barnen prata och på så sätt delge pedagogerna vad de vill. Pedagogerna berättade att det även förekom röstning om olika saker. De andra pedagogerna ansåg att barnen som inte kunde prata ofta var antingen delaktiga eller indirekt delaktiga i inomhusmiljöns utformande och organisation. Pedagogerna var eniga om att det var bäst att observera hur barnen använde inomhusmiljön. Därefter möblerade de som de trodde skulle vara bäst för barnen, deras lärande och utveckling. Pedagogerna ansåg också att det är viktigt att tillgodose och vara uppmärksam på ettåringarna och tvååringarnas behov, eftersom det är mest de stora barnen som kan uttrycka sina behov. En pedagog berättar att de är lyhörda vad barnen leker med i ett rum. Märker de att barnen gör något annat i det rummet än vad det var avsett för, anpassas rummet genom att tillföra det material som barnen behöver just nu i sin lek. Detta gör att barnen är delaktiga indirekt i utformningen av inomhusmiljön.

Denna viktiga delaktighet beskriver även Björklid (*Lärande och fysisk miljö* 2005). Hon anser att för att barnen ska uppleva ansvar för sin inomhusmiljö måste de bli delaktiga i de förändringar

som sker på förskolan. För att detta ska fungera fordras det att pedagogerna är lyhörda på barnens synpunkter. Detta anser jag kan vara svårt i barngrupper med yngre barn. Det fordras då att pedagogerna iakttar och observerar barnen noga. De kan ju inte säga själva hur de vill utforma sin inomhusmiljö, istället måste vi tolka deras signaler. Äldre barn har lättare att delge sina önskemål.

4.2.2 En stimulerande miljö

Pedagogerna anser att en varierande miljö är viktigt för barngruppen. Detta för att kunna erbjuda barnen olika material som de kan utveckla intresse för och som kan stimulera deras lekar, utveckling och lärande. Barnens intressen är en utgångspunkt till att inomhusmiljön varieras. Miljön inomhus ska, enligt de intervjuade pedagogerna, innehålla utvecklande material, vara stimulerande, kreativ, lättillgänglig och inspirerande för barnen. När inomhusmiljön är variationsrik får barnen tillfälle till varierande utveckling och lärande. Pedagogerna menade också att miljön inte fick ändras för ofta. Detta kan bli rörigt för barnen.

Pedagogerna och jag anser att den reviderade läroplanen tydligt klargör att miljön ska vara trygg och utmanande. Den ska även vara öppen, innehållsrik och lockande för barnen.

I intervjusvaren menar pedagogerna vidare att inomhusmiljön utformas utifrån barnens behov och intresse. Det är därför bra med åldersindelade grupper. Pedagogerna ska tillfredsställa både små och stora barns önskemål. Inomhusmiljön får inte utgöra ett hinder för de små barnens utveckling, lärande eller möjlighet att påverka och vara delaktiga. Den ska stimulera alla barn till lek och lärande. Detta beskrivs också i läroplanen, där jag läser att inomhusmiljön ska locka till handlingskraft och anpassas till barnens ålder och tidsperioden de vistas i verksamheten.

4.2.2 Objektiv miljö = Konstant miljö

Den objektiva miljön består av förskolornas planlösning och de rum som finns i lokalerna. Med hänsyn till dessa objektiva utgångspunkter möbleras rummen. Förskolornas avdelningar har sina bestämda rum, om ingen utbyggnad sker. De konstanta rummen som jag har sett ute på förskolorna är tambur, tvättrum/toalett, matrum och olika lekrum. Den objektiva miljön styr vad som blir möjligt att utforma i de olika rummen, dock måste vissa rum och tillgängligheter finnas. Det måste finnas matplatser och rum vid vilan där madrasserna ska ligga. I dessa rum där barnen

sover, kan det inte finnas för mycket material som ska städas undan varje dag för att madrasserna ska läggas på golvet.

4.2.3 Subjektiv miljö = Skapad miljö

Den subjektiva miljön innebär den föränderliga miljön, de val som pedagogerna gör för att det objektiva rummet ska få ett tydligt syfte. Två av förskolorna som jag besökte arbetade mycket med inomhusmiljön. Dessa förskolor har pedagogistor, som arbetar aktivt med att inomhusmiljön ska tillfredsställa barnens behov. Pedagogistan menar att när man kommer in på en avdelning ska man direkt se vilken ålder det är på barnen som vistas där. Varje gång barnet byter avdelning ska den nya avdelningen ha nya utmaningar för barnet. Samtliga pedagoger på dessa förskolor har varit med och skapat den nuvarande inomhusmiljön. Jag observerade att i den subjektiva miljön använder de sig av tillvägagångssättet att framställa rum i rummen. Detta för att kunna erbjuda barnen olika aktiviteter utifrån den fasta miljön de har som utgångspunkt. Det är också en möjlighet att ta tillvara på lokalerna och ha fler innehåll i samma rum.

4.2.4 Färger och mönster som påverkar barnens humör

Åsikter om färger och mönster går lite isär på de olika förskolorna. Här kan nämligen pedagogerna själva, efter givna förutsättningar, bestämma hur det ska se ut med. Det råder lite blandade meningar om vilken färgsättning som skapar en inbjudande miljö och främjar barnen i sin trivsel. En av pedagogerna jag intervjuade, menar att det alltid har hävdats att olika färger påverkar människor och deras sinnesstämning på olika sätt. Men denna pedagog menar att detta påstående enligt senare forskning inte stämmer. Det finns nog inga bestämda färger som påverkar människor på ett speciellt sätt, men vi kan självklart ha olika favoritfärger som vi tycker gör oss lugnare eller mer harmoniska. Pedagogen medger dock att mycket mönster, oroliga väggar med massa målningar och skarpa färger kan verka stressande för en del barn.

Det kräver lite tanke när man exempelvis arrangerar bilder på en vägg. Jag har observerat att för mycket färger och saker runtomkring kan få en del barn med koncentrationssvårigheter att reagera negativt. Det bör finnas rum som är lite mer avskalade och inger lugn för de barn som behöver det. Genom intervjuarbetet har jag även fått fram åsikten att det är viktigt med fridfulla

färger som harmoniserar med varandra. Det ska inte bli för skarpt för barnens känsliga ögon. Ljusa pastellfärger ska helst användas på väggar och dörrar. Målat material på avdelningarna ska ha samma eller liknande färg. Allt träslag ska vara av samma sort. Detta upplevs som något som får både barn och vuxna att må väl, få harmoni och lugn. Pedagogerna berättar skämtsamt att det är de själva och barnen som sätter extra färg på inomhusmiljön. Utöver detta skapar barnens målningar och dokumentationer som finns uppsatta också hemtrevlighet och extra färglickar.

4.2.5 Inredning som hjälper/stör barn i sin kreativitet och utveckling

En inbjudande och utmanande miljö ger som sagt intresserade och kreativa barn. Likaså kan en rörig miljö med mycket färger och saker störa en del barn att utveckla sin fantasi och kreativitet. Detta gäller framförallt barn som har koncentrationssvårigheter, eller ”för mycket spring i benen”.

En pedagog jämför olika miljöer hon arbetat i, där det i vissa fall varit alltför stökigt inrett. Hon berättar att hon iakttagit att barnen genom rätt inomhusmiljö, som är skapad direkt för dem, blir mer självständiga. De förstår hur de ska använda miljö och material, så de känner självförtroende att leka själva. Barnen blir då självgående, kreativa och nyfikna. Barnen blir mer aktiva i en miljö där det finns mycket olika lekmöjligheter att välja mellan. Det blir automatiskt lugnare och mer harmoniskt, eftersom barnen delar upp sig på olika platser och i olika rum.

En pedagog berättar att de ibland gör förändringar i miljön inomhus som inte alltid får den inverkan som det hade hoppats på. Då får de tänka om och fundera på varför det inte fungerar. Det är alltså viktigt med flexibilitet, och att tänka på nya sätt vad gäller inredningen.

En pedagog anser att det i inomhusmiljön alltid ska finnas något som lockar barnen, annars hämmas deras lek och lärande. Utan utmaningar skapas inget samarbete, utan istället bildas oroliga barngrupper.

Slutligen vill jag analysera det sociala samspelet jag observerat i olika inomhusmiljöer. Jag läste inledningsvis Pramling Samuelssons bok *Lärandets grogrund* (1999). Här beskrivs leken som ett verktyg för barnen att lära sig det sociala samspelet. Barnen lär sig det känslomässiga som sker i

samspel med andra barn. De utvecklar sina sociala förmågor då de skrattar tillsammans, blir arga på varandra eller kompromissar i leken. Detta gör att barnen lär sig känna sympati och empati.

5. DISKUSSION

Mitt syfte med undersökningen var att ta reda på hur viktig inomhusmiljön är, för små barns lek och lärande i förskolan. Frågorna jag ville ha svar på var i vilken mån barn påverkas av sin innemiljö i förskolan, vilken inredning hjälper barn att utveckla sin fantasi och kreativitet och vilka olika färger och mönster påverkar barnens humör negativt eller positivt. Jag valde att komplettera intervjuerna med öppna observationer, för att få ett så brett underlag som rimligt. Avseendet med att intervjuerna och observationerna skulle komplettera varandra visade sig ge ett bra resultat. I intervjuerna gav pedagogerna svar på deras egen syn av en bra och utvecklande inomhusmiljö för små barn på förskolan. Mina observationer av verksamheten kunde sedan kopplas samman till det de svarat på frågorna. Jag kunde se med egna ögon hur barnen lekte i olika miljöer, och hur pedagogerna främjade leken. I detta kapitel kommer jag att sammanbinda resultaten från intervjuerna och observationerna med litteraturen jag läste i inledningsskedet. Jag kommer även att diskutera mina egna erfarenheter och de nya kunskaper jag fått i ämnet.

Jag använder mig fortfarande av mina frågor; I vilken mån påverkas barn av sin inomhusmiljö på förskolan? Vilken inredning hjälper barn att utveckla sin fantasi och kreativitet? Kan vi förskollärare inreda för mycket, så att miljön blir störande istället för stimulerande? och Vilka olika färger och mönster påverkar barnens humör negativt/positivt?

5.1. Mångsidig miljö

Genom mina observationer har jag märkt att olika barn förhåller sig olika till lekmiljöerna och materialet. Detta beror främst på deras personlighet, vissa ser allt som en utmaning och vågar ta för sig av såväl leksaker som utrymme. Andra blir mer försiktiga, särskilt när det är många barn som ska samsas och leka i samma rum. De behöver dra sig undan, för att leka mer ostört. Jag har uppmärksammat att vissa barn måste få förståelse för nytt material eller leksaker, innan de vågar leka med dessa. Andra slänger sig rakt ut, och ser det nya som en utmaning. Barnens förhållningssätt till rädsla märks redan i tidig ålder.

Till skillnad mot utomhusmiljön är inomhusmiljön pedagogernas ansvar. Det ställs alltså krav på att pedagogerna tänker efter, och inte bara inreder efter eget tycke. Miljön ska spegla det som förskolan för tillfället fördjupar sig i, till exempel veckans tema. Miljön ska vara mångsidig och erbjuda många olika språk och uttryckssätt. Det ska finnas något för alla. Inomhusmiljön ska ge barnen möjlighet att lära sig att mötas och lära tillsammans.

Jag anser att kravet på pedagogerna att bidra till en bra inomhusmiljö kan få motsatt effekt. Inomhusmiljön kan istället bli för forcerad och stressande för barnen. Pedagogerna kan ”överinreda” då de har olika åsikter om vilken inredning som är bäst. Jag märker detta tydligt, då vi tar barnen på utflykter. I skogsmiljö är inget förberett utan materialet finns där naturligt, vilket gör barnen båda lugna och nyfikna. De strövar ofta iväg åt olika håll, för att upptäcka närmiljön och se vad de kan leka med. Likadant är det då vi leker på utegården. Det finns större ytor och barnen blir mer självständiga. De kan aktivt sysselsätta sig med olika lekar utan att vi pedagoger blandar oss i.

5.1.2. Inredning och färgsättning

Den mångsidiga miljön ska vara inbjudande och utmanande, för att ge intresserade och kreativa barn. Lek och lärande går hand i hand. Barnen ska lockas till nyfikenhet och utmaningar, dels enskilt men också i samspel med kamrater och pedagoger. I miljön lär de känna sig själva och sin omvärld, utvecklar sina olika förmågor till bygg, konstruktion, rollek med mera. Materialet ska vara lätt tillgängligt och anpassat för barnets ålder och mognad. Allt ska stimulera till nyfikenhet och glädje.

Min slutsats är att både barn och vuxna mår väl av att inredningen går i fridfulla färger som harmonierar med varandra. Ljusa pastellfärger på väggar och dörrar gör att miljön känns lugn och trygg. Det bör finnas rum som är lite mer avskalade och inger lugn för de barn som behöver det. För mycket och för starka färger kan verka negativt för barn med koncentrationssvårigheter.

5.1.3 Pedagogernas utmaning – utformningen av en stimulerande inomhusmiljö

Kennedy skriver i *Glasfåglar i molnen* (1999:134) om innemiljöns betydelse för lek och lärande i förskolan: ”I flera vetenskapliga försök gjorda på råttor och apor har man kunnat visa att deras hjärnkapacitet ökar i en stimulerande miljö. Det borde väl innebära att det är samma sak med oss människor? Hur vågar vi då låta bli att använda miljön som en extra pedagog i förskolan?” Detta citat anser jag är snarlikt med ett intervjuvar jag fick: De ”hundra språken” ska tillgodoses. Varje barn är unikt och alla uttrycks sätt måste främjas i största möjliga mån. Inomhusmiljön kan skapa enorma utvecklingsmöjligheter eller hämma barnen i att våga själva. Pedagogerna jag intervjuat vill att inomhusmiljön ska skapa självständiga, kreativa och intresserade barn. De anser

att allt material ska finnas tillgängligt för barnen på deras nivå. Inget material ska vara förutbestämt, det vill säga bundet att bara användas på ett speciellt sätt.

Det ska enligt pedagogerna finnas naturmaterial på förskolan, såsom pinnar, kottar och skräpmaterial. Materialet ska vara "ögongodis" som lockar till kreativitet. Dessutom ska inredningen bygga på tydlighet för barnen. Det ska finnas låga bord och stolar så att barnen själva kan sätta sig, bilder på väggarna i barnens höjd och möjlighet till kojbyggen och fantasilekar. Listan kan göras oändlig vad det gäller tankar om inomhusmiljön hos de intervjuade, men sammanfattande vill de alla skapa en miljö ur barnens perspektiv, där det finns intressanta och spännande lekmaterial. Barnen ska känna sig utmanade till att leka och lära, att bli stimulerade men samtidigt ta egna initiativ. Därför ska det inte finnas så många gränser inom den fria leken, så länge inte inredningen förstörs eller något annat barn far illa.

De äldre pedagogerna har på senare tid blivit mer medvetna om vikten av att ge barnen en rik och innehållsrik innemiljö. Knutsdotter Olofsson (2002) menar precis som intervjupersonerna att det är förskolans personal som måste se till att barnens inomhusmiljö väcker nyfikenhet och ger barnen lust till lek och lärande.

Svårigheten med yngre barn är av min erfarenhet att göra material tillgängligt, men samtidigt skydda barnen från att skada sig. Om vi placerar kriterier och färgmaterial på låg nivå, kan de små barnen riva ner dessa eller äta upp materialet.

5.1.4 Pedagogernas samarbete

Pedagogerna anser i enig stämning att inomhusmiljön är viktig för barnens utveckling och lärande. Miljöns betydelse ska inte ställas i skymundan, utan utgöra basen för verksamheten. Det framkommer i intervjuerna att pedagogerna har överlag lika syn på hur inomhusmiljön ska vara utformad. Detta kan bero på att pedagogerna lägger stor vikt vid inomhusmiljön i den kommun de intervjuade arbetar.

I min kommun pratas det mycket om hur viktig inomhusmiljön är för små barn i förskolan. Detta diskuteras vid personalmöten och konferenser. Det framkommer också i intervjuerna att det är viktigt att arbetslaget har samma inställning och liknande tankar, för att inomhusmiljön ska kunna prioriteras som en viktig fråga. Pedagogerna har på senare tid blivit mer medvetna om hur viktig

inomhusmiljön är för små barn i förskolan. Detta efter det att de har läst och fördjupat sig om inomhusmiljön samt fört diskussioner i ämnet inom arbetslaget.

Pedagogerna anser att det är viktigt att arbetslaget har en gemensam syn på hur inomhusmiljön ska vara inredd. Det kan annars bli alldeles för rörigt och en pedagog kanske inte ser anledningen till ett visst möblemang, som någon annan har lagt ner mycket möda på att tänka ut. Om arbetslagen samarbetar är det lättare att förändra inredningen på olika avdelningar, så olika åldersgrupper får skilda inomhusmiljöer. Man kan också få tips och idéer av varandra, om vad som fungerar som lekmaterial för en viss ålder men kanske inte för en annan.

5.2 Slutsatser och sammanfattning – hur ska förskolans inomhusmiljö bäst utformas?

Genom mitt observationsarbete, den litteratur jag läst och de intervjuer jag genomfört kan jag dra vissa slutsatser. En av de viktigaste slutsatserna är att lekande innebär lärdom. Även att vi som pedagoger kanske inte ser hur leken kan vara lärorik just då, förstår vi ofta vid ett senare tillfälle att barnet lärde sig något genom sin lek. Det behöver inte vara viss kunskap inom ett specifikt ämne, som matematik, skapande eller naturvetenskap. Istället kan barnet ha lärt sig om socialt samarbete med andra barn, att lyssna på instruktioner från vuxna, att våga prova något nytt som först kändes skrämmande eller ha lärt sig hur sin kropp fungerar. Lek innebär alltså lärande, och är utvecklande för barn i alla åldrar.

Miljön på en förskola ska därför stimulera till lek. Det behöver inte vara så avancerat att det blir skrämmande för barnen. Istället ska inomhusmiljön vara sparsamt inredd, med ljusa och fridfulla färger. Själva lekmaterialen kan däremot ge färg, liksom vissa tyger eller en starkt färgad vägg. En annan slutsats jag kan dra, är att inomhusmiljön ska vara inbjudande och enkel för barnen att förstå. Annars kan de bli förvirrade och oroliga. Det ska också finnas utrymme för olika personligheter och åldrar hos barnen, att våga ta för sig av det som bjuds i miljön.

Möblerna ska förändras beroende på vilken åldersgrupp barnen är i. Det ska alltid finnas lekmaterial som är utmanande för just den åldersgruppen. Pedagogernas ansvar är att introducera nytt lekmaterial, så att barnen förstår hur det ska användas. Inomhusmiljön på förskolan ska vara stimulerande och utmanande, samtidigt som det ska kännas så pass tryggt att barnen vågar ta egna initiativ till lek. För att barnens kreativa förmågor ska utvecklas, ska det inte finnas några

gränser för hur lekmaterial och lokalerna ska användas. Detta gäller dock så länge inget material eller annat barn skadas.

Något som flera forskare framhåller, är att förskolan ska inredas med barnen som mall. Det är deras kroppar som möblerna ska vara utformade efter, all inredning ska vara placerad i deras höjd. Då känner sig barnen välkomna och hemmastadda på förskolan. De kan själva förflytta sig och behöver inte be om hjälp för att bli burna. Jag anser att barnens självständighet är den viktigaste förändringen inom förskolan det senaste årtiondet. Då jag arbetat inom barnomsorgen, har jag märkt att barnens behov sätts allt högre. Det är viktigt att de ska lära sig att ta för sig utan att vi pedagoger "lägger fram" för dem hur de ska leka.

Jag drar också slutsatsen att det är viktigt med olika lek för olika barn. Här kan en inredning med "rum i rummet" hjälpa till. Man drar då största möjliga nytta av de rumsareor som finns, samtidigt känner sig barnen trygga att dra sig undan i sin egen lilla vrå. I de små stationerna kan barnen syssla med just det de själva tycker bäst om. Om de vill leka tillsammans kan de presentera sin lek för något annat barns lek. De blir då duktiga på att skapa naturliga och lärorika samarbeten.

5.2.1 Vikten av kommunikation och delaktighet

Vidare har de läroplaner jag tagit del av och de pedagoger jag intervjuat, berättat om vikten av kommunikation inom hela förskolan. Alla ska känna sig delaktiga i utformningen av inomhusmiljön, även om det är en viss grupp inom arbetslaget som arbetar extra med inredningen.

Pedagogistan som jag intervjuade, känner särskilt att hon brinner för ämnet. Hon vill informera alla i personalen om hur viktig inomhusmiljön faktiskt är. Det kan kännas som en oväsentlig del av verksamheten, men har större inverkan än de flesta tror. Inomhusmiljön ska berätta vilka barn som finns på avdelningen, vilken ålder de är i och vilka intressen de har. Inredningen ska även visa för föräldrarna vad förskoleavdelningen arbetar med just nu, vilka utflykter vi gör eller vilket som är veckans tema.

Inomhusmiljön utgör alltså en kommunicerande del även mellan föräldrar och pedagoger. Här är det viktigt att barnen själva känner sig delaktiga. Om de har något speciellt hemma, som inte

finns på förskolan, får de enligt pedagogerna gärna berätta om detta. Kanske berättar de för sina föräldrar, som då kan föra budskapet vidare till pedagogerna. Sedan kan detta tas i hänsyn nästa gång förskolan ska inhandla nytt lekmaterial. Förskolan fungerar ofta som barnens andra hem, därför är det viktigt att alla barn känner sig hemmastadda.

Jag har själv arbetat som dagbarnvårdare i hemmet under fem år. Där fick jag själv utforma miljön, så att barnen skulle känna sig välkomna att leka. Det var en utmaning att kombinera mitt hem med att vara en arbetsplats. Men jag tror även att mitt hem gav en mer avslappnad miljö för barnen. Det var bara jag som bestämde över inredningen, därför blev det inte så rörigt.

5.2.2 Dokumentation som en del av inomhusmiljön

Alla pedagoger berättar att de dokumenterar sin verksamhet och hur inomhusmiljön fungerar. När de provar nytt lekmaterial eller nya möbler, observerar de hur dessa tas emot i barngruppen. Som pedagog inom förskolan måste man alltid vara flexibel att ändra på inomhusmiljön, så att barnen trivs i största möjliga mån. Genom åren har pedagogerna lärt sig att alltför öppna ytor ofta leder till spring och stökighet. Då är det bättre med bestämda lekstationer, där barnen vet vad och hur de ska leka.

Dokumentationen av inomhusmiljön har gett resultat i att byta ut stora möbler mot små, något som fortfarande är under arbete inom de äldre förskolorna. Detta har visat sig ge självständiga barn, som klarar sig på egen hand och känner sig trygga i miljön. Dokumentationen fortsätter ständigt, ibland provar pedagogerna en ny inredning som får tas bort efter bara några veckor. Den kan ha stört barnen eller blivit använd på fel sätt, så att den blev skadlig. Ibland är gamla leksaker eller möbler i vägen och tas därför bort för att ge plats åt nya. Alla pedagoger är ense om att dokumentation är viktig, men man får inte göra ändringar i inomhusmiljön för hastigt. Det krävs lite tid för barnen att vänja sig vid nya saker.

5.2.3 Inomhusmiljön som hinder eller möjlighet för barns lärande och utveckling

För stora öppna ytor och leksaker som barnen inte vet vad de ska göra med, kan utgöra ett hinder i deras lek, utveckling och lärande. För mycket saker eller för svåra möbler, kan skapa rädsla och göra barnen passiva eller få dem att skrika på hjälp. Om inte avdelningen anpassar sin

inomhusmiljö till den åldersgrupp som vistas där, skapas också ett hinder i leken. Är exempelvis leksaker och spel för enkla, blir barnen hämmade i sin utveckling och antingen uttråkade eller överaktiva. Är leksakerna däremot för avancerade, blir barnen osäkra och tappar lusten att leka.

Men så länge inomhusmiljön anpassas efter barnen och inredningen har en medveten tanke bakom sig, blir den utvecklande för barnens lek och lärande. Så kallat hemligt material, som kan användas till vad helst barnen önskar, skapar kreativitet och nyfikenhet. Det ska vara spännande att pröva nya saker och pedagogerna ska vara försiktiga när de sätter gränser för leken. Allt som är byggt i barnens nivå gör att de känner sig inbjudna till att leka, lära och samarbeta. Spännande nya lekmaterial eller starka färger och mönster kan också skapa nyfikenhet. Det viktiga är att pedagogerna berättar om de nya materialen eller möblerna, så att barnen förstår hur de ska användas och inte blir skrämde. Barnen ska känna sig välkomna att utforska inomhusmiljön och pröva nya lekar, utan att vara rädda att misslyckas.

5.2.4 Slutsats och frågor inför framtiden

En god miljö för barnens utveckling och lärande är enligt pedagogerna en miljö där barnen har lätt tillgång till material och stimuleras till olika aktiviteter. Inomhusmiljön ska alltså utformas så att barnen känner sig hemmastadda när de stiger innanför dörren. De vet hur saker fungerar och kan själva ta för sig av de lekmaterial som erbjuds. Det ska även kännas utmanande för alla åldrar, att vistas på förskolan. Inomhusmiljön ska stimulera till fri lek, med visst material som är obundet att användas på ett visst sätt. Detta utvecklar barnens nyfikenhet till lek och lärande. Det är pedagogernas ansvar att variera materialet i miljön utifrån vad barnen visar intresse för. Inredningen ska slutligen utformas för barnens skull, inte personalen eller föräldrarna. Allt ska vara i deras höjd och utprövat efter deras kroppar, förmågor och intressen.

Inför framtiden står vi förskollärare framförallt inför frågeställningen hur dagens teknik ska infogas i förskolans inomhusmiljöer. De tekniska leksakerna och hjälpmedlen utvecklas hela tiden och användningen kryper lägre ner i åldrarna. Det är naturligt för de flesta barn att leka med datorer och Tv-spel hemma, ska vi erbjuda detta även på förskolan? Är de tekniska hjälpmedlen och leksakerna utvecklande eller hämmande för barnens lärande och fantasi? Kanske borde vi vara mindre rädda för teknikens eventuellt hämmande effekt, och istället se den som ett hjälpande

komplement till leken och lärandet. Framförallt funktionshindrade barn har idag stor användning och nytta av dagens tekniska hjälpmedel.

Genusfrågan är också högaktuell i debatter om förskoleverksamhet och dess utformning. Hur skapas en genusneutral lekmiljö? Hur ska vi förskollärare agera för att barnen ska känna sig fria att ”leka och lära utanför genusnormerna”? Slutligen behöver förskolorna i varje kommun lära sig att samarbeta och utbyta idéer om olika utformningar av inomhusmiljön. Eftersom de flesta kommunala förskolor har ont om extra pengar att avsätta till inomhusmiljöns utformning, behöver vi fråga oss hur vi inreder sparsamt men ändå inspirerande. Kanske kan vi låna möbler av varandra. Eller i större utsträckning låta barnen skapa sin egen inomhusmiljö?

Referenslista

Björklid, Pia, (2005). *Lärande och fysisk miljö: en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Bryman, Alan, (2006). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.

de Jong, Meindert, (1996) *Pedagogiska och sociala aspekter på lokaler för barnomsorg: underlag till Allmänna råd från Socialstyrelsen 1995:2*, Malmö: Lunds universitet.

Doverborg, Elisabet & Pramling Samuelsson Ingrid, (1995). *Mångfaldens pedagogiska möjligheter*. Stockholm: Liber AB.

Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid, (2007). *"Att lära är nästan som att leka"*. Stockholm: Liber AB.

Karlsson, Rauni, (2008). *Miljöer för lek, lärande och samspel*. Lund: Studentlitteratur AB.

Kennedy, Birgitta, (1999). *Glasfåglar i molnen*. Stockholm: HLS förlag.

Knutsdotter Olofsson, Birgitta, (1996). *De små mästarna: om den fria lekens pedagogik*. Stockholm: HLS

Knutsdotter Olofsson, Birgitta, (2002): *I lekens värld*. Stockholm: Liber AB.

Lindqvist, Gunilla, (1996): *Lekens möjligheter: om skapande lekpedagogik i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.

Löfdahl, Annica, (2007). *Kamratkulturer i förskolan: en lek på andras villkor*. 1. Uppl. Stockholm: Liber

Nordin-Hultman, Elisabeth, (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber.

Patel, Runa & Davidsson, Bo, 2003: *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja, (1999): *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket, (2005): *Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Fritzes.

Stukát, Staffan, (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Studentlitteratur AB. Sverige.

Utbildningsdepartementet, (1998). *Läroplan för förskolan. Lpfö98*. Stockholm: Fritzes.

Vetenskapsrådet, (2002). *Forskningsetiska principer – inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. 2011-11-13 www.codex.vr.se/forskningsetik.shtml

Åberg, Ann & Lenz Taguchi, Hillevi, (2005). *Lyssnandets pedagogik*. Stockholm: Liber AB.

Ärlemalm-Hagsér, Eva, (2008). *Miljöer för lek, lärande och samspel*. Lund: Studentlitteratur AB.

Öhman, Margareta, (2003): *Empati genom lek och språk*. Stockholm: Liber AB

Övriga källor

Intervjuer med förskolepedagoger utförda 070521-070523

Bilaga 1

Telefonsamtalen

Ringde upp fyra olika pedagoger som arbetar på olika förskolor. Berättade att jag studerade vid Linnéuniversitetet och att jag ska skriva ett examensarbete, en c-uppsats om hur viktig är inomhusmiljön för små barns lärande och lek i förskolan. Jag ska även observera hur pedagogen och miljön stimulerar barns lärande. Materialet kommer att användas i min c-uppsats och alla medverkande kommer att bemötas med sekretess. Skickade intervjufrågorna på mailen.

Intervjufrågor

Inledande informationsfrågor

1. Kvinna/man?
2. Ålder?
3. Yrke?
4. Antal år i yrket?

Allmänna frågor angående inomhusmiljön

5. Anser du att innemiljön på en förskola är viktig för barnens lek och lärande? Motivera svaret.
6. Hur skulle du beskriva inomhusmiljön på din arbetsplats?
7. Är den uppbyggd med någon speciell tanke bakom? Motivera svaret.?
8. Har du/ni märkt att barnens lek och lärande påverkas av hur innemiljön är utformad? Motivera svaret.
9. Vilka möjligheter har barnen att vara med att påverka innemiljön?
10. Vilka leksaker och möbler är favoriter? Finns det leksaker eller möbler som barnen varit rädda för, eller som skadat dem på något sätt? Motivera svaret.
11. Försöker ni att anpassa innemiljön efter den barngrupp som finns på avdelningen för tillfället? Motivera svaret.
12. Har ni uppfattat att vissa färger eller mönster kan göra barnen oroliga? Finns det tvärtom färger som gör dem lugna och fridfulla? Motivera svaret.
13. Hur har ni inrett de olika rummen – hall, matrum, sovrum och lekrum – finns det någon tanke bakom? Motivera svaret.

14. Anser du att det behövs olika typer av inredning och utformning av innemiljön för olika åldrar? Behöver flickor och pojkar olika färger, olika leksaker och möbler? Motivera svaret.

15. Vilka (om några) förändringar skulle du vilja göra för innemiljön på din arbetsplats idag? Motivera svaret.

Bilaga 2

Observationsschema av inomhusmiljön

I förskolan studerade och observerade jag:

1. Lustfylld miljö (som stimulerar till lek och lärande)
2. Stora ytor
3. Små ytor (rum i rummen)
4. Ateljé
5. Speglar
6. Lättillgängligt materiel
7. Vad för slags materiel?
8. Anpassningsbara möbler till barnen